

مطالعه رابطه سرمایه فرهنگی خانواده، مدرسه و دانش آموز با موفقیت تحصیلی دانش آموزان دختر مراکز پیش دانشگاهی

علی ساعی*

فاطمه تشویق**

محمد رضایی***

تاریخ دریافت: ۹۳/۸/۱۰

تاریخ پذیرش: ۹۴/۷/۳۰

چکیده

موضوع این پژوهش موفقیت تحصیلی است. پژوهشگران نشان داده‌اند که افزایش درآمد و سرمایه مالی خانواده باعث موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان شده است. در این پژوهش علاوه بر مفهوم سرمایه فرهنگی خانواده دو متغیر جدید سرمایه فرهنگی دانش‌آموزی و سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای نیز مطرح شده است. سؤال تحقیق به صورت زیر بیان شده است: رابطه سرمایه فرهنگی

saeia@modares.ac.ir

Fatem.Tashvigh@gmail.com

rezaeim@modares.ac.ir

* استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس.

** کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس.

*** استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس.

حاصل از خانواده مدرسه و دانش آموز با موفقیت تحصیلی دانش آموزان چگونه است؟ جامعه آماری شامل دانش آموزان دختر سال چهارم در سطح مناطق ۲۰ و ۶، ۱ تهران است. برای ارزیابی تجربی فرضیات، ۳۰۰ نفر از دانش آموزان دختر به عنوان نمونه انتخاب شده است. برای داوری در باب فرضیات، از روش تکنیک تحلیل رگرسیون بر مبنای داده‌های فازی استفاده شده است. نتایج پژوهشی نشان داد که سرمایه فرهنگی خانواده و سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای رابطه معناداری با موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارد و دانش آموزان طبقات پایین با بهره‌گیری از سرمایه فرهنگی به موفقیت تحصیلی دست یافته‌اند. همچنین سرمایه فرهنگی در حضور پایگاه اجتماعی-اقتصادی و نوع مدرسه تأثیر بیشتری بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارد.

واژه‌های کلیدی: پایگاه اجتماعی اقتصادی، سرمایه فرهنگی خانواده، سرمایه فرهنگی مدرسه، سرمایه فرهنگی دانش آموز، مدل تحرک فرهنگی، موفقیت تحصیلی.

طرح مسئله

پژوهشگران گوناگونی نشان دارند که با افزایش درآمد و سرمایه خانواده‌ها، دسترسی دانش آموزان به امکان‌های آموزش مدرسه‌ای و موفقیت تحصیلی آن‌ها بیشتر می‌شود (نگاه کنید به Mayer, 2010) با وجود آنکه این ادعا در بسیاری از نظام‌های آموزشی تأیید شده است اما به نظر می‌رسد که در نظام آموزشی ایران، متغیرهای میانجی دیگری وجود دارند که در نوع و میزان این رابطه تأثیرگذارند. در این پژوهش این ادعا بررسی شده است که سرمایه فرهنگی^۱ خانواده نقش مهمی در موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارد.

به طور مثال افرادی که در خانواده‌های فرهیخته پرورش می‌یابند، تعامل با همسالانی که خانواده‌هایی این چنین دارند و یا تحصیل در نهادهای آموزشی سطوح بالا که به‌اندیشه‌ورزی‌های انتقادی و ارتباط با شناخت‌ها و مهارت‌های خاص منجر می‌شود. این تجربیات سبب می‌شود تا نخبگان احساسات، اندیشه‌ها و رفتارهای متمایزی پیدا کنند. بوردیو^۱ ساختار روانی-اجتماعی که به این اشکال منجر می‌شود، منش^۲ می‌نامد. برای این پژوهش، دو محیط تولید سرمایه فرهنگی مورد نظر است: سرمایه فرهنگی برآمده از مدرسه و سرمایه فرهنگی برآمده از خانواده. در واقع با فرض یکسان بودن استعدادها و تلاش افراد، احتمال موفقیت دانش‌آموزانی بیشتر است که میزان برخورداری آنان از سرمایه فرهنگی و حمایت‌های خانواده بیشتر است. دانش‌آموزان خانواده‌هایی که مهارت‌ها و برتری‌های فرهنگی مسلط را در اختیار دارند بهتر می‌توانند قواعد بازی را رمزگشایی کنند و بهتر می‌توانند به سطوح بالای تحصیل برسند (Aschaffén & Maas, 1997).

در پژوهش حاضر با کنترل نقش عامل اقتصادی به بررسی نقش و اهمیت سرمایه فرهنگی بر موفقیت تحصیلی پرداخته شده است. بنابراین می‌توان گفت اقتصاد تنها عامل تعیین‌کننده موفقیت تحصیلی در جامعه ایران نیست. در این پژوهش تلاش شده است. تاثیر سرمایه فرهنگی خانواده، سرمایه فرهنگی مدرسه و سرمایه فرهنگی دانش‌آموز بر موفقیت تحصیلی مطالعه شود.

اکنون این سوال مطرح است که: "رابطه سرمایه - فرهنگی حاصل از خانواده، سرمایه فرهنگی حاصل از مدرسه و سرمایه فرهنگی دانش‌آموز با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان چگونه است؟" در پاسخ به این سوال و در مقام حل مسئله دو نوع استدلال ضرورت می‌یابد: نظری و تجربی. نخست در پرتو استدلال نظری راه‌حل نظری مسئله ارائه و در ادامه با استدلال تجربی در باب آن راه‌حل داوری شده است. از حیث

---

1. Bourdieu
2. Habitus

روش نیز در این پژوهش، روش فازی برای تحلیل داده‌ها به کار برده شده است.

استدلال نظری پژوهش

در حوزه جامعه‌شناسی آموزش و پرورش در باب موفقیت تحصیلی تحلیل‌های نظری زیادی وجود دارد. از آنجا که این پژوهش به دنبال بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی خانواده، مدرسه و دانش‌آموز بر موفقیت تحصیلی می‌باشد، در تحلیل حاضر به همه این نظریات پرداخته نشده است. برای این منظور در این قسمت ابتدا به تئوری بازتولید فرهنگی و بازتولید اجتماعی^۱ می‌پردازیم از آنجا که موضوع مهم در بحث بازتولید فرهنگی توجه به نقش سرمایه فرهنگی در تحرک و نابرابری اجتماعی است؛ توجه به مفهوم سرمایه فرهنگی نیز ضرورت می‌یابد. دیمجیو^۲ نخستین کسی بود که نظریه سرمایه فرهنگی را بر پایه‌ای شبیه نظریه بورديو مطرح نمود، اما به نتیجه‌ای متفاوت از نظریه او در قالب مدل تحرک فرهنگی^۳ رسید. بعد از بررسی انتقادی تئوری‌ها دستگاه نظری موردنظر فرموله شده است.

مفهوم بازتولید اجتماعی در دهه هفتاد و در اروپای غربی به وسیله افرادی همچون یانگ^۴، برنشتاین^۵، بورديو، پاسرون^۶، باولز و جیتیس که همگی از جامعه‌شناسان مارکسیست و نئومارکسیست هستند، مطرح شده است. نظریه پردازان بازتولید اجتماعی عمدتاً متأثر از آراء مارکس می‌باشند و سرمایه اقتصادی^۷ را رکن اساسی نابرابری می‌دانند. انتقاد اساسی بازتولیدی‌ها آن است که نابرابری‌های اجتماعی از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد. آن‌ها معتقدند مدرسه نقش اساسی در انتقال این

-
1. social reproduction
  2. Dimaggio
  3. cultural mobility
  4. Young
  5. Basil Bernstein
  6. Passeron
  7. economic capital

نابرابری‌ها دارد و تجارب حاصل از مدرسه به حفظ تفاوت‌های اجتماعی-اقتصادی میان خانواده کمک می‌کند. بولز و جینتیس با ارائه نظریه همخوانی^۱ بر این نکته صحه می‌گذارد که فعالیت‌ها و بازدهی آموزشی با کل جامعه همخوانی دارد به عبارت دیگر، همه نظام‌های آموزشی در خدمت جوامع مربوط به خود هستند به طوری که مناسبات اجتماعی-اقتصادی و سیاسی بخش آموزش، آینه^۲ تمام نمای جامعه‌ای است که این نظام جزئی از آن است^۳ (Wildhagen, 2010؛ کارنوی و لوین، ۱۳۶۷: ۲۵). به طور مشخص، ساختار سلسله‌مراتبی ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌هایی که در عرصه کار وجود دارد، همان سلسله‌مراتب و روابط در کلاس درس نیز به چشم می‌خورد (شارع پور، ۱۳۷۷: ۴۳). عدم تساوی‌های وسیع جامعه، در مدارس به صورت بازده‌های آموزش نابرابر چه از نظر اختلافات در سال‌های تحصیلی و چه از لحاظ اختلاف کیفی آموزشی، ظاهر می‌شود (کارنوی و لوین، ۱۳۶۷: ۳۵)؛ بنابراین مدارس با ارائه تجارب تحصیلی که هم از نظر کیفی و هم از نظر کمی با یکدیگر متفاوت‌اند در خدمت تولید نیروی کار برای سطوح گوناگون سلسله‌مراتب کار می‌باشند (همان: ۲۵۲)؛ در نتیجه دانش‌آموزان طبقه کارگر برای مشاغل سطح پایین که به مهارت‌های بسیار اندکی نیاز دارند، تربیت می‌شوند ولی دانش‌آموزان طبقه متوسط و بالا دارای مهارت‌های روان‌شناختی بیشتری می‌شوند و برای مشاغل سطح بالا که مهارت‌های زیادی نیاز دارند، تربیت می‌شوند که این همان تشابه و تطابق مدرسه و محیط کار است (شارع پور، ۱۳۷۷: ۴۳). دانش‌آموزانی که پدرشان از طبقه کارگر هستند نسبت به کسی که پدرش دارای موقعیت شغلی بالاتری است هزینه کمتری را صرف آموزش خود می‌کند و به احتمال قوی سال‌های کمتری در مدرسه خواهد بود و چون میزان تحصیلات

---

1. correspondences theory

۲. در واقع شباهت‌هایی میان آموزش طبقه کارگر و شغل‌های طبقه کارگر، آموزش طبقه متوسط و شغل‌های طبقه مرفه وجود دارد به نوعی هریک با توجه به طبقه اجتماعی خود برای مشاغل متناسب با آن آماده می‌شود.

تعیین‌کننده تحرک اجتماعی و کسب دستاوردهای شغلی است، تحصیلات کمتر فرزندان طبقات پایین آن‌ها را وادار به محدود شدن در مشاغل پست و سطح پایین می‌سازد. این درواقع حاصل عمل تعدادی عوامل اجتماعی محدودکننده است که در تأیید ساخت طبقات می‌باشند؛ مدرسه یکی از این عوامل به شمار می‌رود و با این فرآیند درواقع به‌نوعی در خدمت برآورده کردن نیازهای سرمایه‌داری است (کارنوی و لوین، ۱۳۶۷: ۲۵۲-۲۵۱؛ Sullivan: 2001).

مفهوم بازتولید فرهنگی^۱ نخستین بار توسط پیربورديو جامعه‌شناس فرانسوی در اوایل دهه هفتاد مطرح شد. وی کارکرد آموزش و پرورش را بازتولید فرهنگ طبقات مسلط می‌دانست و همچنین این نظریه متأثر از تحلیل ماکس وبر در باب نقش و جایگاه گروه منزلتی در جوامع معاصر بود. بازتولید فرهنگی به شیوه‌هایی اطلاق می‌شود که به کمک آن‌ها مدارس، همراه با نهادهای اجتماعی دیگر، به دائمی کردن نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی در میان نسل‌ها کمک می‌کنند. این مفهوم اشاره به وسایلی دارد که به کمک آن‌ها، مدارس بر یادگیری ارزش‌ها، نگرش‌ها و عادت‌ها تأثیر می‌گذارد. مدارس ارزش‌های متفاوت و شیوه‌های نگرشی فراگرفته‌شده در اوایل زندگی را تقویت می‌کنند. هنگامی که کودک مدرسه را ترک می‌گویند، این عوامل برای برخی اثر محدودکننده‌ای در فرصت‌ها دارند و برای دیگران دارای اثرات تسهیل‌کننده‌اند. کودکانی که از زمینه‌های اجتماعی و خانوادگی طبقه پایین برخاسته‌اند، به‌ویژه کودکان گروه‌های اقلیت، شیوه‌های گفتار و رفتاری‌شان با شیوه‌های گفتار و رفتار مسلط در مدرسه مغایر است. کودکان طبقه پایین هنگامی که وارد مدرسه می‌شوند برخورد فرهنگی بسیار شدیدتری را تجربه می‌کنند تا کودکانی که از خانواده‌های مرفه‌تر هستند. درواقع، گروه اول خود را در یک محیط فرهنگی بیگانه می‌یابند، نه تنها احتمال کمتری وجود دارد که در جهت عملکرد آموزشی بهتر انگیزته شوند، بلکه شیوه‌های گفتار و رفتار

عادی آن‌ها نیز با شیوه‌های گفتاری و رفتاری معلمان همخوانی ندارد، حتی اگر هریک منتهای کوشش خود را برای برقراری ارتباط به عمل آورند (گیدنز، ۱۳۸۶: ۴۷۲).

از نظر بوردیو آموزش مدرسه‌ای نقش مهمی عهده‌دار است و آن متبرک دانستن آثاری است که مدرسه آن‌ها را به‌عنوان آثار ارزشمند و قابل ستایش عرضه می‌کند و به‌این ترتیب به شکل‌گیری سلسله‌مراتب سرمایه فرهنگی که در جامعه‌ای مشخص و در زمانی معین اعتبار می‌یابد، کمک می‌کند (بوردیو، ۱۳۷۸: ۱۰۹). در واقع در نظریه بازتولید فرهنگی نیز به این نکته توجه شده است که گروه‌های منزلتی از آموزش به‌عنوان یکی از ابزارهای استفاده می‌کنند که منجر به حفظ و تداوم تفاوت در سبک زندگی و ارزش‌ها و هنجارها و نگرش‌های گروه‌های گوناگون اجتماع می‌شود. نظریه‌پردازان بازتولید فرهنگی معتقدند، خانواده به‌طور غیرمستقیم به فرزندان خود سرمایه فرهنگی معین و خلق و خوی خاص را انتقال می‌دهند. این خلق و خوی نظامی ارزش‌های پیچیده و عمیقاً درونی شده می‌باشد که در کنار سایر عوامل، نسبت به نهادهای آموزشی نگرش‌هایی را به وجود می‌آورد. این سرمایه فرهنگی که چیزی متفاوت از طبقه اجتماعی است، در هنگامی که کودکان با سؤالات و آزمون‌ها رو به رومی شوند، باعث ایجاد نابرابری در نقطه شروع کودکان و در نتیجه نابرابری در پیشرفت تحصیلی آن‌ها می‌شود (نوغانی، ۱۳۸۱: ۴۸-۴۷). بوردیو سه نوع عمده سرمایه را معرفی می‌کند که می‌تواند موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار دهد؛ نخست، سرمایه اجتماعی^۱ که مجموع منابع بالفعل و بالقوه‌ای که کنشگران از طریق عضویت در شبکه‌های^۲ اجتماعی و سازمان‌ها به دست می‌آورند (Jaeger & Holm, 2007: 25؛ نوغانی، ۱۳۸۱: ۵۱) دوم، سرمایه فرهنگی که تنها شامل انباشت دانش و معرفت^۳ نمی‌شود بلکه شامل ذائقه‌های والدین، ترجیحات، اطلاعات

-
1. social capital
  2. social network
  3. knowledge

عمومی^۱ در مورد سیستم آموزشی می‌باشد. محیط خانه به‌مثابه یک "آزمایشگاه یادگیری^۲" عمل می‌کند که در آن ترجیحات تحصیلی کودکان، معرفتشان از کدهای اصلی سیستم آموزشی و مهارت‌های شناختی آن‌ها افزایش می‌یابد، به همین دلیل می‌توان گفت که این نوع از سرمایه بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان اثرگذار است (Jaeger & Holm, 2007). سوم، سرمایه اقتصادی^۳ که سرمایه اقتصادی نتایج تحصیلی دانش‌آموزان را با سرمایه‌گذاری مستقیم (مانند پرداخت شهریه، ثبت‌نام در مؤسسات معتبر آموزشی) و یا سرمایه‌گذاری غیرمستقیم (کمک مالی به کودکان) تحت تأثیر قرار دهد (بوردیو، ۱۹۸۶ به نقل از Jaeger & Holm, 2007).

ویژگی بارز نظریه سرمایه فرهنگی بوردیو، تحلیل سازوکار موفقیت‌های تحصیلی با عنایت به میزان برخورداری گروه‌ها و طبقات اجتماعی از این سرمایه می‌باشد. دانش‌آموزانی که سرمایه فرهنگی بیشتری دارند، بهتر می‌توانند قواعد بازی را رمزگشایی کنند و بهتر می‌توانند مهارت‌ها و برتری‌های فرهنگی را که در مدارس پاداش می‌گیرند در خود پرورش دهند و بنابراین بهتر می‌توانند به سطوح بالای تحصیلی برسند. بر این اساس می‌توان گفت، طبقات مسلط نسبت به سایر طبقات سهم بیشتری از سرمایه فرهنگی می‌برند و پس بیشتر قادرند این نوع سرمایه در فرزندانشان به ودیعه بگذارند. با افزایش سرمایه فرهنگی در نزد طبقات متوسط، عملکرد تحصیلی فرزندان افزایش می‌یابد. به دلیل ارتباط متقابل نظام آموزشی و بازتولید فرهنگی می‌توان نتیجه گرفت که نظام آموزشی تمام ساختارها ترجیحاً ساختار توزیع سرمایه فرهنگی در بین طبقات را بازتولید می‌نماید (Aschaffien & Maas, 1997).

بوردیو معتقد است کودکان متعلق به زمینه‌های اجتماعی-اقتصادی بالا، در منزل غالباً در معرض فعالیت‌های فرهنگی بلندمرتبه قرار می‌گیرند و آن‌هایی که سرمایه

---

1. know-how
2. learning lab
3. economic capital

فرهنگی را در منزل کسب می‌نمایند احتمالاً در مدرسه موفق‌ترند و در نتیجه شانس بیشتری برای رسیدن به سطوح بالای آموزشی در مقایسه با دیگران دارند. کودکانی که سرمایه فرهنگی بیشتری دارند برای گذراندن مواد درسی آماده‌ترند و ذوق بیشتری برای یادگیری مفاهیم ذهنی و انتزاعی دارند و در مقایسه با کودکانی که سرمایه فرهنگی کمتری دارند، بیشتر مورد توجه معلمین قرار می‌گیرند (Kalmijn & Kraaykamp, 1996).

مدل تحرک فرهنگی توسط دیمجیو مطرح شد. بر اساس این مدل، سرمایه فرهنگی نقش مهمی در شکل دادن به نابرابری‌های اجتماعی ایفا می‌کند، اما این نابرابری‌ها بیش از آن‌که ناشی از ارتقاء موقعیت‌های ممتاز انتسابی افراد باشد، ناشی از توسعه فرصت‌های بیشتر برای طبقات پایین است. تفاوت اساسی بین دو مدل بازتولید اجتماعی و تحرک فرهنگی، ثبات پایگاه اجتماعی^۱ است. بوردیو در نظریه خود پایگاه اجتماعی را دارای ابعاد گوناگون می‌داند که با یکدیگر سازگاری و هماهنگی زیادی دارند. اعضای طبقات بالاتر بخشی از دارایی اقتصادی خود را به سرمایه فرهنگی تبدیل می‌کنند و فرزندان آن را به ارث می‌برند. همچنین، افرادی که در طبقات پایین هستند و تحصیلات پایینی دارند، سرمایه اقتصادی کافی در اختیار ندارند تا آن را به سرمایه فرهنگی تبدیل نمایند؛ بنابراین فرزندان از حیث دارایی‌های فرهنگی فقیر باقی می‌مانند. در مقابل این رویکرد، دیمجیو از گروه‌هایی پایگاهی پراکنده^۲ سخن می‌گوید. او و همفکرانش مستقیماً با ثبات پایگاهی مخالف می‌کنند و بر این باورند که سرمایه فرهنگی به وسیله پایگاه اجتماعی تعیین نمی‌شود. آن‌ها نظریه خود را به شکل ساده بر پایه وجود پایگاه ناسازگار^۳ بنا می‌کنند. گرچه همبستگی بالای بین برتری‌ها و مزایا از یک سو و شرایط نامساعد از سوی دیگر را در جوامع مدرن انکار نمی‌کنند، اما معتقدند

-
1. consistency of social status
  2. diffuse status groups
  3. inconsistent statuses

که این همبستگی کامل نیست و برتری در یک بعد، لزوماً به برتری در ابعاد دیگر نمی‌شود (BlaSko, 2003).

ناسازگاری پایگاهی در ارتباط با سرمایه فرهنگی می‌تواند به دو صورت نشان داده شود؛ نخست، والدینی که دارای صلاحیت‌های موجه یا مشاغل معتبر و یا شرایط اقتصادی مناسب هستند، سطح نسبتاً پایین سرمایه فرهنگی را نادیده می‌گیرند. به عبارت دیگر، آن‌ها در فعالیت‌های فرهنگی به شکل فعال مشارکت نمی‌کنند. دوم، والدینی که دارای صلاحیت‌های اندک، مشاغل سطح پایین و یا شرایط اقتصادی نامناسبی هستند، تلاش زیادی می‌کنند تا سطح دارایی فرهنگی را برای فرزندان خود افزایش دهند. به عبارت دیگر، می‌توان گفت تحرک فرهنگی حاصل ناسازگاری پایگاهی نوع دوم، زمانی است که سرمایه فرهنگی خانواده در مقایسه با دیگر منابع برجسته و پررنگ است و می‌توان آن را به عنوان «جامعه‌پذیری مورد انتظار»^۱ تفسیر نمود. این والدین آگاهانه یا ناآگاهانه گروه مرجع دارای موقعیت اجتماعی بالاتر از خود را انتخاب نموده و فعالیت‌های فرهنگی آن‌ها را الگو می‌گیرند. اگرچه این تطبیق ابتدایی منجر به تسهیل ورود به گروه پایگاهی موردنظر نمی‌شوند، اما ممکن است به تعامل با یک گروه جدید و تثبیت موقعیت افراد در آن کمک نماید و زمان ورود یا جذب یک تازه‌وارد در یک گروه‌کی از ابعاد مهم این مسیر است (BlaSko, 2003).

بر اساس نظریات مطرح شده در باب سرمایه فرهنگی، تحرک فرهنگی و بازتولید اجتماعی به استدلال انتقادی درباره تئوری‌ها پرداخته شده است و سپس دستگاه نظری موردنظر فرموله شده است. بر اساس نظریه بوردیو، سرمایه فرهنگی اساساً توسط خانواده‌ها و افراد در محیط‌های مرفه (یا برخوردار از امکانات) به دست می‌آید، در نتیجه می‌توان گفت که سرمایه فرهنگی به کودکانی با سابقه ممتاز به نسبت کودکان با سابقه

---

۱. anticipatory socialization فرآیندی که اشخاص به توسعه انتظارات و دانش خود درباره موقعیت‌ها یا مشاغل قابل دسترس می‌پردازند. معمولاً نخستین گام در تلاش برای کسب پذیرش شخص در یک سازمان یا گروه‌ها یک پایگاه اجتماعی است.

محرومیت سود می‌رساند در آن صورت سرمایه فرهنگی به عاملی تبدیل می‌شود که نقش مهم و اساسی در بازتولید نابرابری‌های اجتماعی دارد. می‌توان بورديو را متهم به جبرگرایی اقتصادی نمود، زیرا او بایان رابطه میان پایگاه اجتماعی و سرمایه فرهنگی، به نوعی مبتنی بودن امتیازات فرهنگی بر پایه امتیازات اقتصادی را مطرح می‌کند. از سوی دیگر بورديو به نقش سرمایه فرهنگی خانواده، پرداخته است و سرمایه‌های فرهنگی خود دانش‌آموز و سرمایه‌های فرهنگی که می‌تواند در محیط مدرسه کسب کند توجهی نکرده است. همچنین مفهوم سرمایه فرهنگی به روشنی تعریف نشده است (ر، ک به: Sullivan, 2001, 2002) همین نکته سبب شده که محققان سرمایه فرهنگی را به گونه‌های گوناگونی عملیاتی کنند و این امر باعث نتایج متفاوتی گردیده است با توجه به مبهم بودن مفهوم‌سازی سرمایه فرهنگی در پژوهش‌های گوناگون سعی بر آن است که این مفهوم بورديویی در بستر و زمینه اجتماع ایرانی مورد بررسی قرار گیرد. همچنین ناقدان مفهوم سرمایه فرهنگی بورديو استدلال می‌آورند که این مفهوم از پیش مشخص می‌کند که فرهنگی‌ها به جامعه‌شناسی آموزش و پرورش تمایل پیدا کرده‌اند و از ساختار و ماده غفلت می‌کند و تفسیر بورديو از طرز کار سرمایه فرهنگی در بستر جامعه فرانسه قابل فهم است.

در مقابل بورديو، دیمجیو مدل تحرک فرهنگی را مطرح می‌کند. او برخلاف نظریه سرمایه فرهنگی بورديو قائل به اثر متقابل منفی میان زمینه اجتماعی - اقتصادی و سرمایه فرهنگی والدین می‌باشد و معتقد است سرمایه فرهنگی به طور برابر برای همه سودمند است اما افرادی با پایگاه اجتماعی اقتصادی پایین انگیزه بالایی برای سرمایه‌گذاری در سرمایه فرهنگی دارند تا ضعف نسبی خود را در حوزه‌های دیگر جبران کنند. در واقع می‌توان گفت که سرمایه فرهنگی نقش عنصر جبرانی را بازی می‌کند به این معنا که به کودکان طبقات پایین کمک می‌کند تا نسبت به والدین خود در جایگاه بالاتری قرار گیرند. دیمجیو معتقد است پسران دانش‌آموزی که پدرانشان دارای سطوح پایین یا متوسط تحصیلی هستند، از سرمایه فرهنگی بهره و سود بیشتری

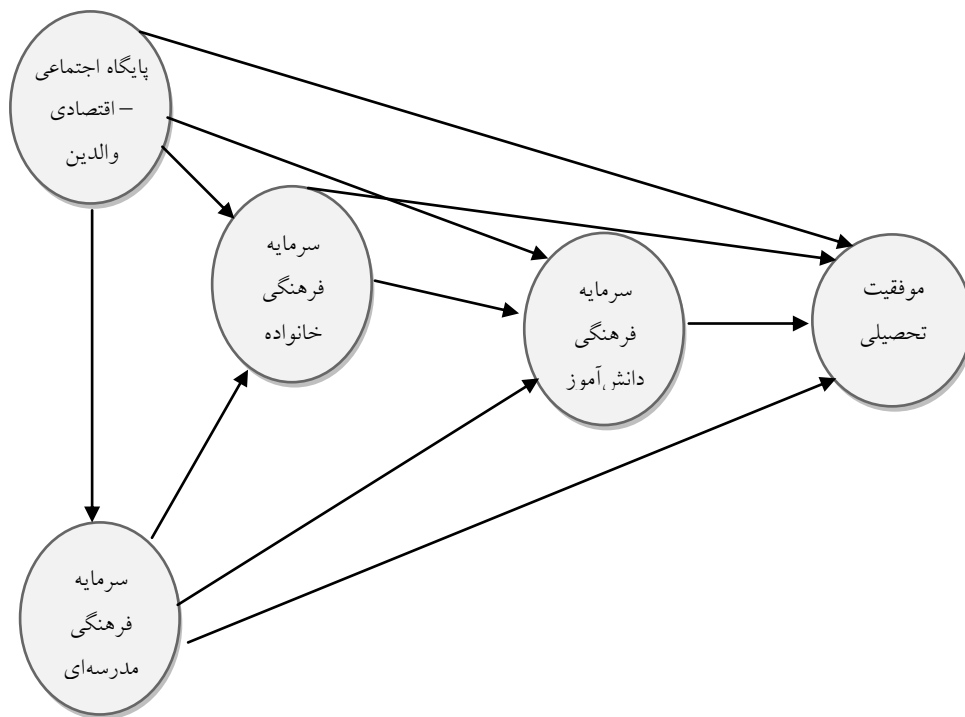
می‌برند. با توجه به انتقاد دیمجیو به مدل بازتولید فرهنگی و طرح مدل تحرک فرهنگی می‌توان گفت به نوعی انتقاد او با توجه به جامعه ایران پذیرفته باشد چرا که در زمینه جامعه ایرانی می‌توان شاهد گروهی از دانش‌آموزانی با پایگاه اجتماعی پایین بود که در امر تحصیل موفق هستند و بالعکس دانش‌آموزانی وجود دارند که با وجود پایگاه اجتماعی بالا و سرمایه فرهنگی بالا چندان در امر تحصیل موفق نیستند. با توجه به استدلال‌های ارائه شده در مورد مدل تحرک فرهنگی می‌تواند پاسخگوی مسئله باشد.

نظریه پردازان رادیکال تئوری‌های بازتولید فرهنگی و اجتماعی به انتقاد از آموزش مدرسه‌ای در جامعه سرمایه‌داری پرداخته‌اند، ولی تحلیل آن‌ها متضمن نوعی جبرگرایی است. درحالی‌که بولز و جینتیس بر تئوری جبرگرایی اقتصادی صحنه می‌گذارند، برنشتاین و بوردیو قائل به جبرگرایی فرهنگی هستند. تحلیل‌های جبرگرایانه این متفکران به طور ضمنی دلالت بر این دارد که آدمی قادر به انجام هیچ کاری برای تغییر دادن وضعیت نیست. در نظریه بازتولید اجتماعی نوعی خوانش مارکسیستی از مدرسه ارائه شده است که این خوانش چندان مدنظر در این پژوهش نیست و در تبیین پدیده موردنظر یعنی موفقیت تحصیلی به کاربرده نمی‌شود، به‌طور مثال این دیدگاه بیان می‌کند که همان سلسله مراتب و روابط در عرصه کار در محیط کلاس درس نیز مشاهده می‌شود و به نوعی فرآیند آموزش را به‌عنوان وسیله‌ای که از طریق آن افراد را برای ورود به بازار کار آماده می‌کنند، بدین صورت که کسانی که وضعیت طبقاتی پایین‌تری برخوردارند به نسبت افراد دیگر سال‌های کمتری را در مدرسه سپری خواهند کرد. نظریه بازتولید اجتماعی، سرمایه اقتصادی را مبنای نابرابری می‌داند در نظریه بازتولید اجتماعی افراد با اتکا به سرمایه اقتصادی فرصت و امکانات بیشتری در اختیاردارند و به تبع آن به موفقیت تحصیلی می‌رسند. این ادعا با شواهد ارائه شده سازگار نیست به این معنا که سرمایه اقتصادی تنها عامل تعیین‌کننده نمی‌تواند باشد زیرا همان‌طور که ذکر شد متغیرهای دیگری وجود دارند بر این رابطه اثر می‌گذارند. این نظریه پرورش افراد در خانواده‌های فرهیخته و مهارت‌های فرهنگی که آن‌ها در محیط

مدرسه و در تعامل با دوستانشان کسب می‌کنند نادیده می‌گیرند؛ بنابراین، این تئوری قادر نیست مسئله ما را توضیح دهد.

بر مبنای استدلال‌های ارائه‌شده مدل نظری مناسب با تحقیق را ارائه می‌دهیم. این دستگاه بنیان نظری تحقیق است که راه‌حل نظری از آن بیرون می‌آید. ساختار منطقی دستگاه نظری پژوهش را می‌توان به صورت زیر فرموله کرد:

نمودار ۱- مدل نظری پژوهش

در این مدل نظری، مفهوم سرمايه فرهنگي از تئوری بازتولید فرهنگي بورديو گرفته شده است. این مفهوم از طریق مؤلفه‌هایی مانند: سرمايه فرهنگي مدرسه‌ای، سرمايه فرهنگي خانواده و سرمايه فرهنگي دانش آموز تعريف شده است. با توجه به

مدل تحرک فرهنگی دیمجیو نیز مؤلفه‌های پایگاه اجتماعی والدین دانش‌آموز وارد مدل نظری شده است. در این دستگاه نظری موفقیت تحصیلی، تابعی از پایگاه اجتماعی والدین، سرمایه فرهنگی خانواده، سرمایه فرهنگی دانش‌آموز و سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای است.

اکنون با توجه به مدل نظری پژوهش به بیان فرضیه‌ها می‌پردازیم:

فرضیه اول: موفقیت تحصیلی دانش‌آموزانی با والدین برخوردار از پایگاه اجتماعی پایین تابعی از میزان بهره‌مندی سرمایه فرهنگی خانواده‌ای، سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای و سرمایه فرهنگی دانش‌آموز است.

فرضیه دوم: میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان تابعی از میزان سرمایه فرهنگی دانش‌آموزانی با والدین دارای پایگاه اجتماعی - اقتصادی بالا است.

فرضیه سوم: میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان تابعی از ترکیب خطی سرمایه فرهنگی خانواده، سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای و سرمایه فرهنگی دانش‌آموز است.

فرضیه چهارم: سرمایه فرهنگی دانش‌آموز با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه دارد به طوری که هرچه سرمایه فرهنگی دانش‌آموز افزایش یابد موفقیت تحصیلی نیز افزایش می‌یابد.

فرضیه پنجم: سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه دارد به طوری که هر چه سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای افزایش یابد موفقیت تحصیلی نیز افزایش می‌یابد.

فرضیه ششم: سرمایه فرهنگی خانواده با موفقیت تحصیلی رابطه دارد به طوری که هرچه سرمایه فرهنگی خانواده افزایش یابد، موفقیت تحصیلی نیز افزایش می‌یابد.

فرضیه هفتم: میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان تابعی از ترکیب خطی سرمایه فرهنگی دانش‌آموزی و سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای، سرمایه فرهنگی خانوادگی و پایگاه اجتماعی اقتصادی والدین است.

تعریف مفاهیم و نحوه سنجش آن‌ها

فرضیه‌های استنتاج شده از دستگاه نظری پژوهش، دارای مفاهیمی هستند که نیاز به تعریف دارند. بنابراین در این تحقیق نیز مفاهیم سرمایه فرهنگی خانواده، سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای، سرمایه فرهنگی دانش‌آموزان به شرح زیر تعریف شده‌اند.

سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای: جاگر و هولم (۲۰۰۷) سرمایه فرهنگی را انباشت آموزش، دانش، ذائقه‌ها، اولویت‌ها و اطلاعات عمومی از نظام آموزشی می‌دانند. این مفهوم بر اساس دو بعد عادات دانش‌آموزان و فعالیت‌های فرهنگی مدرسه سنجیده شده است.

جدول ۱- تعریف عملیاتی مفهوم سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای

ابعاد	معرف‌های عملی	منابع
عادات و شیوه‌های دانش‌آموزان	غیبت دانش‌آموز در طول‌ترم/ دانش‌آموزی مرتب هستم/ مشارکت دانش‌آموز در کلاس درس	(Farkas, Grobe, Sheehan & Shuan, 1990).
میزان فعالیت‌های فرهنگی مدرسه‌ای	زمینه گفتگو با معلم و همکلاسی‌ها در مورد فیلم و کتاب/ گفتگو دانش‌آموز با معلم در خصوص مسائل شخصی/ استفاده از تورهای تفریحی/ استفاده از خدمات مشاوره‌ای / استفاده از منابع کمک‌آموزشی مدرسه‌ای /	جانعلیزاده چوب‌بستی و همکاران، ۱۳۸۹؛ Shulruf, 2004 ; Gorge, 2010 Lareau & Horvat, 1999 Dimmagio & Mohar, 1995

	استفاده از امکانات سمعی بصری مدرسه	
--	---------------------------------------	--

سرمایه فرهنگی خانواده: توجه به این نکته ضروری است که از مفهوم سرمایه فرهنگی تعریف واحدی ارائه نشده است. دارائی‌های فرهنگی، آموزش و دانش، ذائقه‌ها، ترجیحات و اطلاعات خاص^۱ افراد از سیستم‌های نهادی مثل نهاد آموزشی (Jaeger & Holm, 2007)، تحصیلات رسمی (Dimaggio, 1982)، مدیریت تعامل نهادی (Lareau & Weininger, 2003)، تعاملات فرهنگی در فضای خانواده (Tramonte & Willms, 2010) تعاریفی هستند که برای این مفهوم ارائه شده است. در واقع سرمایه فرهنگی خانواده به رفتارها، عادات والدین در زندگی روزانه، منابع و شرایط محیطی خانه و خانواده اشاره می‌کند که به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا آرزوها و انتظارات خود را از موفقیت تحصیلی گسترش دهنده. این عادات، رفتارها و شرایط را در جدول یک می‌توان مشاهده کرد.

جدول ۲- تعریف عملیاتی مفهوم سرمایه فرهنگی خانواده

ابعاد	معرف‌های عملی
جو فرهنگی خانواده	میزتحریر و اتاق مطالعه مخصوص / سی دی و جزوات کمک‌آموزشی / کتابخانه شخصی / سازهای موسیقی / کامپیوتر / نقشه‌ها و اطلس‌های جغرافیایی
مشارکت والدین در امور مدرسه	حضور والدین در جلسات اولیاء و مربیان / مشارکت والدین در رویدادهای سرگرم‌کننده مدرسه / کمک مالی و غیرمالی والدین به مدرسه / رابطه دوستانه والدین با کارکنان مدرسه / مشارکت والدین در انجمن مدرسه
میزان گفتگوی والدین با فرزندان	صحبت دانش‌آموزان با والدین در مورد رویدادهای روزمره داخل و خارج از مدرسه / گفتگوی دانش‌آموز با والدین درباره امور درسی / تشویق فرزندان توسط والدین برای عمل کردن بر اساس قواعد مدرسه / صحبت دانش‌آموزان با والدین در مورد تکالیف مدرسه / گفتگو با والدین درباره گزارش‌های روزنامه‌ها و تلویزیون
مدیریت زمانی و کمک والدین به دانش‌آموزان	راهنمایی دانش‌آموزان توسط والدین در انجام تکالیف / بررسی تکالیف دانش‌آموز توسط والدین / نظارت والدین بر مطالعه غیردرسی دانش‌آموز / تنظیم مشاهده تلویزیون برای دانش‌آموز توسط والدین / علاقه والدین به ادامه تحصیل فرزندانشان در مقاطع بالا
مشارکت خانواده در فعالیت‌های مذهبی	مشارکت والدین در نماز جماعت / تشویق دانش‌آموز توسط والدین برای شرکت در مراسم مذهبی مدرسه / مشارکت دانش‌آموز با خانواده در اعیاد مذهبی و عزاداری‌ها
اعمال فرهنگی والدین	شرکت در جشن‌ها و فستیوال‌ها / شعر گفتن / نقاشی / وبلاگ نویسی / کلاس‌های موسیقی / کلاس‌های تئاتر / کلاس‌های درک هنر / نمایشگاه کتاب / مطالعه و امانت کتاب / استفاده از کتابخانه / گوش دادن به موسیقی / نواختن موسیقی / ورزش کردن / سینما رفتن / تماشای تلویزیون / تئاتر رفتن / بازدید از موزه‌های تاریخی و هنری / مطالعه روزنامه / استفاده از اینترنت / تشویق دانش‌آموزان به مطالعه کتب غیردرسی توسط والدین / خواندن کتاب برای فرزندان در دوران کودکی
تعاملات فرهنگی والدین با فرزندان	تشویق دانش‌آموز توسط والدین به گوش دادن موسیقی / گفتگو با والدین در خصوص موضوعات فرهنگی / گفتگوی دانش‌آموز با والدین در حوزه هنر و سینما / گفتگوی دانش‌آموز با والدین در زمینه علایق

سرمایه فرهنگی دانش آموز: این مفهوم بر اساس دو بعد فعالیت‌های فرهنگی دانش آموز و میزان اطلاعات دانش آموز در زمینه موسیقی، ادبیات و زبان‌های خارجی عملیاتی شده است؛ فعالیت فرهنگی دانش آموزان بر اساس گویه‌هایی که برای سنجش اعمال فرهنگی والدین به کار برده شد، سنجیده شده است فقط سه گویه (استفاده از کامپیوتر در اوقات فراغت، انجام کارهای کلاسی با کامپیوتر و مطالعه با قصد لذت) دیگر که مخصوص دانش آموزان است به آن افزوده شده است. سرمایه فرهنگی تنها به معنای به سینما و یا آپرا رفتن دانش آموزان نیست، بلکه مهارت‌های دانش آموزان با حضور وسایل تکنولوژیکی مانند کامپیوتر، اینترنت کامل می‌شود (Tondeur, Sinnaeve, Houtte & Braak, 2010).

شاخص سرمایه فرهنگی: این مفهوم از طریق میانگین سه متغیر سرمایه فرهنگی دانش آموز، خانواده و مدرسه ساخته شده است.

موفقیت تحصیلی: موفقیت تحصیلی بر اساس معدل سال اول دبیرستان، معدل سال دوم دبیرستان، معدل سال سوم دبیرستان و دو گزاره "رشته تحصیلی ام را دوست دارم"، "دانش آموزی مطرح و سرآمد در کلاس هستم" سنجیده شده و سپس این شاخص با تبدیل به ارزش‌های فازی ساخته شده است.

پایگاه اجتماعی اقتصادی: منظور از پایگاه اجتماعی اقتصادی دانش آموزان همان پایگاه اجتماعی اقتصادی والدین شان است. برای سنجش پایگاه اجتماعی و اقتصادی از مفهوم تحصیلات والدین، عنوان شغل پدر و مادر، هزینه خانوار، نوع مالکیت منزل استفاده شده است. متغیرهای زمینه‌ای مانند سن، رشته تحصیلی، نوع مدرسه دانش آموزان و منطقه سکونت نیز مورد نظر قرار گرفته‌اند.

روش پژوهش

روش تحقیق، پیمایش و ابزار گردآوری پرسشنامه می‌باشد. در این پژوهش برای

گردآوری داده‌های تجربی از روش فازی استفاده شده است. واحد تحلیل بر اساس ماهیت این پژوهش، فرد است، واحدهای مشاهده را، هریک از دانش‌آموزان دختر مدارس متوسطه دولتی و غیرانتفاعی شهر تهران تشکیل می‌دهند. جمعیت آماری شامل دانش‌آموزان دختر سال چهارم در ۶ مدرسه در سطح مناطق یک، شش و بیست می‌باشد. محدودیت‌های خاص حاکم بر این پژوهش از جمله امکانات مالی و محدودیت‌های زمانی موجب گردید که حجم نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری غیر احتمالی^۱ انتخاب شود. برخی از روش‌شناسان به ازای هر متغیر ۳۰ مورد را گفته‌اند (کرلینجر، ۱۳۶۶: ۲۷۷). برخی معتقدند تعداد موارد ۳ یا ۴ برابر تعداد متغیرهای مستقل باشد (ویتینک، ۱۳۷۵). این تعداد بین ۵۰ تا ۱۰۰ نیز مطرح شده‌اند (هومن، ۱۳۸۰). بر اساس قضیه حد مرکزی هرچه تعداد واحدهای تجربی بیشتر باشد، خطای اندازه‌گیری ناظر بر واحدهای مشاهده‌ای کاهش می‌یابد. با استناد به این قاعده در شرایطی که دستیابی به واحدهای تجربی کثیر امکان‌پذیر باشد می‌توان به ازای هر مفهوم (متغیر) حداقل ۱۰۰ مورد در نظر گرفت (به نقل از ساعی، ۱۳۸۶: ۹۶). بر اساس این قاعده روش شناختی این پژوهش که دارای مدل نظری با سه متغیر اصلی است به ازای هر متغیر ۱۰۰ مورد^۲ در نظر گرفته شده است که در مجموع حجم نمونه ۳۰۰ مورد تعیین گردیده است. در نمونه‌گیری ابتدا بر مبنای قضاوت و دانش عمومی پژوهشگر و اساتید مناطق یک، شش و بیست انتخاب گردیدند. در مرحله بعد با راهنمایی کارشناسان آموزشی هر منطقه از هر منطقه ۲ مدرسه انتخاب شد. سعی بر آن بود که به وسیله راهنمایی کارشناسان آموزشی هر منطقه مدارس انتخاب شوند که دانش‌آموزان آن از نظر اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در موقعیت بالایی باشند. سپس بر مبنای نمونه‌گیری نسبتی به تناسب توزیع فراوانی هر طبقه، سهمیه گروه‌های یا طبقات تعیین شد و در مرحله بعدی از هر طبقه به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده افراد نمونه انتخاب شدند.

---

1. Non-probability sampling
2. Case

اعتبار: ^۱ در این پژوهش جهت کسب اطمینان از اعتبار پرسشنامه، از اعتبار محتوایی و اعتبار ساختاری استفاده شد. برای این منظور پرسشنامه از سوی خبرگان مطالعه شد و اصلاحات لازم صورت گرفت. همچنین با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی در باب اعتبار ساختاری داوری گردید تا مشخص شود که شاخص موردنظرمان مفهوم یا واژه‌ای را می‌سنجد که قرار است اندازه‌گیری کند.

پایایی: ^۲ میزان پایایی از طریق ضریب پایایی ^۳ بدست می‌آید که به آن تحلیل پایایی ^۴ نیز اطلاق می‌شود. محاسبه ضریب پایایی ضروری است. مقدار این ضریب بین صفر تا یک متغیر است. تکرار آزمون همیشه امکان پذیر نیست معمولاً برای تعیین پایایی ابزار اندازه‌گیری از روش آلفای کرونباخ ^۵ استفاده می‌شود. روش آلفای کرونباخ یکی از روش‌های تحلیل پایایی ابزار اندازه‌گیری است. این روش برای بررسی سازگاری درونی ^۶ سوالات پرسشنامه به کار می‌رود. هر چه سوالات و گویه‌های یک مقیاس اندازه‌گیری با یکدیگر سازگارتر باشند، آن مقیاس پایاتر است. در جدول زیر مقدار ضریب آلفا بزرگ تر و مساوی ۰/۶۰ می‌باشد و در نتیجه می‌توان به نتایج آن اعتماد کرد. جدول ۳ نتایج مربوط به آزمون روایی مقیاس‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۳- ضریب آلفای کرونباخ

متغیرها	ضریب آلفای کرونباخ
سرمایه فرهنگی خانواده	۰/۸۸۵۵
سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای	۰/۶۲۳۹
سرمایه فرهنگی دانش‌آموز	۰/۸۲۹۱
موفقیت تحصیلی	۰/۷۲۶۲

^۱ Validity

^۲ Reliability

^۳ Reliability coefficient

^۴ Reliability Analysis

^۵ Alpha(Cronbach)

^۶ Internal Consistency

تحلیل تجربی پژوهش

در این قسمت راه‌حل تئوریک اقامه‌شده در سطح نظری از طریق استدلال تجربی مورد داوری قرار می‌گیرد و گزاره‌های تئوریک از طریق گزاره‌های مشاهده‌ای مورد داوری تجربی-انتقادی قرار می‌گیرد. در این تحقیق برای داوری تجربی در باب گزاره‌های تئوریک (فرضیه‌ها)، از روش تحلیل رگرسیونی بر مبنای داده‌های فازی استفاده شده است.

داوری در باب فرضیه اول

فرضیه اول: "موفقیت تحصیلی دانش‌آموزانی با والدین برخوردار از پایگاه اجتماعی اقتصادی پایین^۱ تابعی از میزان بهره‌مندی سرمایه فرهنگی خانواده‌ای، سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای و سرمایه فرهنگی دانش‌آموز است."

یافته‌ها نشان می‌دهد که ضریب همبستگی موفقیت تحصیلی با سرمایه فرهنگی خانواده، مدرسه و دانش‌آموز به اندازه ۰/۵۱ است و نسبتی از واریانس که از طریق این متغیرهای مستقل، تبیین شده است. معادل ۰/۲۶ است.

(سرمایه فرهنگی دانش‌آموز) $0/25 -$ (سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای) $0/76 + 0/30 =$ (موفقیت تحصیلی) Y
 با کنترل تاثیر متغیرهای مستقل در معادله، عرض از مبدا $0/30$ است. حال اگر سرمایه فرهنگی خانواده، دانش‌آموز و مدرسه وارد تحلیل شوند به ازای هر واحد تغییر در متغیرهای مستقل (به غیر از سرمایه فرهنگی خانواده که به لحاظ آماری معنادار نیست) به ترتیب $0/76$ و $-0/25$ واحد تغییر در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان قابل برآورد است. یافته‌ها نشان می‌دهد که سرمایه فرهنگی دانش‌آموز نقش کاهنده‌ای بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد، به این معنا که با افزایش سرمایه فرهنگی

۱. در بررسی تجربی پایگاه اجتماعی اقتصادی والدین با تبدیل این شاخص به ارزش فازی ساخته شده است و دانش‌آموزانی که نمره فازی کمتر از $0/50$ کسب کرده‌اند، در گروه پایگاه اجتماعی اقتصادی پایین تعریف شده‌اند.

دانش آموز، میزان موفقیت تحصیلی دانش آموز کاهش می یابد. بنابراین می توان گفت فرضیه اول تایید می شود. معادله استاندارد رگرسیونی دلالت بر آن دارد که متغیر سرمایه فرهنگی مدرسه ۰/۴۸ سهم در افزایش موفقیت تحصیلی دارد.

$$ZY = ۰/۴۸ (\text{سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای}) - (۰/۱۵) (\text{سرمایه فرهنگی دانش آموز})$$

جدول ۴- رگرسیون موفقیت تحصیلی بر سرمایه فرهنگی دانش آموزانی با والدینی برخوردار از پایگاه اجتماعی اقتصادی پایین

		Sig	Reg coefficients						
R	R ²		Constant	B1	B2	B3	Bata1	Beta2	Beta3
۰/۵۱	۰/۲۶	/۰۰۰	۰/۳۰	۰/۱۴	۰/۷۶	-۰/۲۵	۰/۰۹	۰/۴۸	-۰/۱۵۰

Sig(B1)=۰/۲۹   Sig(B2)=۰/۰۰۰   sig(B3)=۰/۰۷

داوری در باب فرضیه دوم

فرضیه دوم: "میزان موفقیت تحصیلی دانش آموزان تابعی از میزان سرمایه فرهنگی دانش آموزانی با والدین دارای پایگاه اجتماعی - اقتصادی بالا^۱ است."

در بررسی این فرضیه ابتدا هریک از ابعاد سرمایه فرهنگی یعنی سرمایه فرهنگی خانواده، سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای و سرمایه فرهنگی دانش آموز وارد تحلیل شده و از طریق رگرسیون ساده رابطه آن‌ها با موفقیت تحصیلی دانش آموزان طبقات بالا اجتماعی، موردسنجش قرار گرفته است و در مرحله آخر نیز رابطه بین شاخص سرمایه فرهنگی با موفقیت تحصیلی دانش آموزانی با والدین دارای پایگاه اجتماعی بالا سنجیده شده

۱- شاخص پایگاه اجتماعی اقتصادی به ارزش فازی تبدیل شده است و دانش آموزانی که نمره بالاتر از ۰/۵۰ کسب کرده‌اند در گروه پایگاه اجتماعی بالا تعریف شده‌اند.

است.

یافته‌های موجود در جدول ۵ نشان می‌دهند که سرمایه فرهنگی خانواده و سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای هر یک با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزانی با والدین دارای پایگاه اجتماعی بالا، رابطه معناداری دارند. ضریب همبستگی موفقیت تحصیلی این دسته از دانش‌آموزان با سرمایه فرهنگی خانواده معادل $R = 0/181$ نسبتی از واریانس موفقیت تحصیلی این دسته از دانش‌آموزان که توسط سرمایه فرهنگی خانواده تبیین شده است معادل $0/03$ است. همچنین ضریب همبستگی موفقیت تحصیلی دانش‌آموزانی با پایگاه اجتماعی بالا با سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای معادل $R = 0/287$ است. نسبتی از واریانس موفقیت تحصیلی این گروه از دانش‌آموزان که توسط سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای تبیین شده است معادل $0/082$ است. رابطه سرمایه فرهنگی دانش‌آموز با موفقیت تحصیلی به لحاظ آماری معنادار نیست. شواهد نشان می‌دهد سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای رابطه بیشتری با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد.

رابطه موفقیت تحصیلی دانش‌آموزانی با پایگاه اجتماعی بالا با سرمایه فرهنگی به لحاظ آماری معنادار نیست بنابراین فرضیه تایید نمی‌شود.

جدول ۵- رگرسیون موفقیت تحصیلی بر میزان سرمایه فرهنگی دانش‌آموزانی با والدین

دارای پایگاه اجتماعی بالا

ضرایب	سرمایه فرهنگی خانواده	سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای	سرمایه فرهنگی دانش‌آموز	سرمایه فرهنگی
R	0/181	0/287	0/337	0/169
R ²	0/033	0/082	0/001	0/029
Sig	0/051	0/02	0/694	0/068
Constant	0/506	0/442	0/662	0/500

B	۰/۳۱۱	۰/۴۳۹	-۰/۰۴۲	۰/۳۳۰
---	-------	-------	--------	-------

داوری در باب فرضیه سوم

فرضیه سوم: "میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان تابعی از ترکیب خطی سرمایه فرهنگی خانواده، سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای و سرمایه فرهنگی دانش‌آموز است." یافته‌های تجربی دلالت بر آن دارند که ضریب همبستگی موفقیت تحصیلی با سرمایه فرهنگی خانواده، مدرسه‌ای و دانش‌آموز به اندازه ۰/۴۱ است. نسبتی از واریانس که از طریق این متغیرهای مستقل، تبیین شده است معادل ۰/۱۷۴ است.

$$Y (\text{سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای}) = ۰/۵۷۱ + (\text{سرمایه فرهنگی خانواده}) ۰/۲۱۰ + ۰/۳۴۴ (\text{موفقیت تحصیلی}) - ۰/۱۷۵ (\text{سرمایه فرهنگی دانش‌آموز})$$

جدول ۶- رگرسیون موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان بر ترکیب خطی سرمایه فرهنگی خانواده، سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای و سرمایه فرهنگی دانش‌آموز

		Sig	Reg coefficients						
R	R ²		Constant	B1	B2	B3	Bata1	Beta2	Beta3
۰/۴۱	۰/۱۷۴	۰/۰۰۰	۰/۳۴۴	۰/۲۱۰	۰/۵۷۱	-۰/۱۷۵	۰/۱۳۰	۰/۳۷۴	-۰/۱۳۴

Sig(B1)=۰/۰۳   Sig(B2)=۰/۰۰۰   sig(B3)=۰/۰۲

با کنترل تأثیر متغیرهای مستقل در معادله، عرض از مبدأ ۰/۳۴۴ است. حال اگر سرمایه فرهنگی خانواده، سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای و سرمایه فرهنگی دانش‌آموز وارد تحلیل شوند به ازای هر واحد تغییر در متغیرهای مستقل به ترتیب ۰/۲۱۰، ۰/۵۷۱ و ۰/۱۷۵- واحد تغییر در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان قابل برآورد است. یافته‌ها نشان می‌دهد عامل سرمایه فرهنگی دانش‌آموز نقش کاهنده‌ای بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموز دارد به این معنا که با افزایش سرمایه فرهنگی دانش‌آموز، میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموز کاهش می‌یابد.

همچنین معادله استاندارد رگرسیون دلالت بر آن دارد که متغیر سرمایه فرهنگی خانواده برابر با ۰/۱۳۰ و متغیر سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای برابر با ۰/۳۷۴ در جهت افزایش موفقیت تحصیلی سهم دارند. البته سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای در تبیین موفقیت تحصیلی پیش‌بینی کننده قوی‌تری است. متغیر سرمایه فرهنگی دانش‌آموز نیز تأثیر معکوسی بر موفقیت تحصیلی دارد.

$$ZY = 0.130 - (\text{سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای}) + 0.374 (\text{سرمایه فرهنگی خانواده}) + (\text{سرمایه فرهنگی دانش‌آموز})$$

داوری در باب فرضیه چهارم

فرضیه چهارم: "سرمایه فرهنگی دانش‌آموز با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه دارد به طوری که هر چه سرمایه فرهنگی دانش‌آموزی افزایش یابد موفقیت تحصیلی نیز افزایش می‌یابد."

یافته‌های تجربی دلالت بر آن دارند که ضریب همبستگی موفقیت تحصیلی با سرمایه فرهنگی دانش‌آموز به اندازه ۰/۰۰۷ است. رابطه سرمایه فرهنگی دانش‌آموز با موفقیت تحصیلی معنادار نیست و این به آن معناست که متغیر مستقل قادر نیست میزان تغییرات واریانس متغیر وابسته را توضیح دهد، در نتیجه برای داوری در باب فرضیه باید گفت که رابطه مذکور تایید نمی‌شود.

جدول ۷- رگرسیون موفقیت تحصیلی بر سرمایه فرهنگی دانش‌آموز

		Sig	Reg coefficients	
R	R ²		Constant	B
۰/۰۰۷	۰/۰۰۰	۰/۹۰۲	۰/۶۲۷	-۰/۰۱۰

داوری در باب فرضیه پنجم

فرضیه پنجم "سرمایه‌های فرهنگی مدرسه‌ای با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه دارد به طوری که هر چه سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای افزایش یابد موفقیت تحصیلی نیز افزایش می‌یابد."

یافته‌های تجربی دلالت بر آن دارند که ضریب همبستگی موفقیت تحصیلی با سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای به اندازه ۰/۳۹۱ است. نسبتی از واریانس موفقیت تحصیلی از طریق سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای تبیین شده است؛ معادل ۰/۱۵۳ است.

اگر سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای ثابت نگه‌داشته‌شود، درجه عرض از مبدأ موفقیت تحصیلی به میزان ۰/۳۵۵ است. در تابع موفقیت تحصیلی ضریب زاویه رگرسیون برابر با ۰/۵۹۸ است. این شواهد تجربی دلالت بر آن دارند زمانی که متغیر موردنظر (سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای) وارد تحلیل می‌شود به ازای هر واحد تغییر در سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای موفقیت تحصیلی به اندازه ۰/۵۹۸ افزایش می‌یابد؛ بنابراین می‌توان ادعا نمود که بین سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای و موفقیت تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد.

$$Y (\text{سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای}) = ۰/۳۵۵ + ۰/۵۹۸ (\text{موفقیت تحصیلی})$$

جدول ۸- رگرسیون موفقیت تحصیلی بر سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای

		Sig	Reg coefficients	
R	R ²		Constant	B
۰/۳۹۱	۰/۱۵۳	۰/۰۰۰	۰/۳۵۵	۰/۵۹۸

داوری در باب فرضیه ششم

فرضیه ششم "سرمایه فرهنگی خانواده با موفقیت تحصیلی رابطه دارد به طوری که هر چه سرمایه فرهنگی خانواده افزایش یابد، موفقیت تحصیلی نیز افزایش می‌یابد."

یافته‌های تجربی دلالت بر آن دارند که ضریب همبستگی موفقیت تحصیلی با سرمایه فرهنگی خانواده به اندازه ۰/۲۰۹ است. نسبتی از واریانس موفقیت تحصیلی که از طریق سرمایه فرهنگی خانواده تبیین شده است معادل ۰/۰۴ می‌باشد. اگر سرمایه فرهنگی خانواده ثابت نگه‌داشته‌شود، درجه عرض از مبدأ موفقیت تحصیلی به میزان ۰/۴۸۰ است. همچنین در تابع موفقیت تحصیلی، ضریب رگرسیونی ۰/۳۳۶ است. این شواهد تجربی دلالت بر آن دارند که زمانی که شرط علی موردنظر (سرمایه فرهنگی خانواده) وارد تحلیل می‌شود به ازای هر واحد تغییر در سرمایه فرهنگی خانواده موفقیت تحصیلی به اندازه ۰/۳۳۶ افزایش می‌یابد و رابطه میان سرمایه فرهنگی خانواده و مدرسه تأیید می‌شود.

$$Y \text{ (سرمایه فرهنگی خانواده)} = ۰/۴۸۰ + ۰/۳۳۶ \text{ (موفقیت تحصیلی)}$$

جدول ۹- رگرسیون موفقیت تحصیلی بر سرمایه فرهنگی خانواده

		Sig	Reg coefficients	
R	R ²		Constant	B
۰/۲۰۹	۰/۰۴	۰/۰۰۰	۰/۴۸۰	۰/۳۳۶

دآوری در باب فرضیه هفتم

فرضیه هفتم: "میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان تابعی از ترکیب خطی سرمایه فرهنگی دانش‌آموزی و سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای، سرمایه فرهنگی خانوادگی و پایگاه اجتماعی - اقتصادی والدین است."

مدل آماری مورد استفاده برای بررسی و تحلیل این فرضیه، رگرسیون چندگانه می‌باشد. نتایج جدول ۱۱ نشان می‌دهد که ضریب همبستگی موفقیت تحصیلی با سرمایه فرهنگی دانش‌آموز و سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای، سرمایه فرهنگی خانواده و

پایگاه اجتماعی والدین به اندازه ۰/۴۲۶ است. نسبتی از واریانس که از طریق این متغیرهای مستقل تبیین شده است معادل ۰/۱۸۱ است؛ یعنی مجموع متغیرهای مستقل ۱۸ درصد از واریانس موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را تبیین می‌نمایند. نسبت F مشاهده‌شده در این زمینه ۱۵/۴۷۷ است که از نظر آماری نیز معنادار است. (Sig=۰/۰۰۰)

جدول ۱۰- رگرسیون موفقیت تحصیلی بر ترکیب خطی سرمایه فرهنگی دانش‌آموز، سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای، سرمایه فرهنگی خانواده و پایگاه اجتماعی والدین

متغیرها	B	Beta	مقدار t	sig
سرمایه فرهنگی دانش‌آموز	-۰/۱۹۵	-۰/۱۴۹	-۲/۵۰۳	۰/۰۰۰
سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای	۰/۵۶۸	۰/۲۷۵	۶/۴۲۳	۰/۰۱۳
سرمایه فرهنگی خانواده	۰/۲۰۶	۰/۱۲۸	۲/۰۸۷	۰/۰۰۰
پایگاه اجتماعی والدین	۰/۰۴۵	۰/۰۸۳	۱/۵۰۹	۰/۱۳۲
عرض از مبدأ	۰/۳۳	---	۶/۸۲۶	۰/۰۰۰

R=0.426   R²=0.181   F= 15.477   Sig= 0.000

بر اساس شواهد موجود در جدول ۱۱ می‌توان گفت که از بین مجموع متغیرهای مستقل تنها پایگاه اجتماعی والدین سهم معناداری در تبیین واریانس موفقیت تحصیلی ندارد. (Sig=۰/۱۳۲)

(سرمایه ۰/۵۶ + (سرمایه فرهنگی دانش‌آموز) ۰/۱۹۵ - ۰/۳۳ = (موفقیت تحصیلی) Y
 (سرمایه اجتماعی خانواده) ۰/۰۴ + (سرمایه فرهنگی خانواده) ۰/۲۰۶ + (سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای)

با کنترل تأثیر متغیرهای مستقل در معادله، عرض از مبدأ ۰/۳۳ است. حال اگر

سرمایه فرهنگی دانش آموز، سرمایه فرهنگی مدرسه و سرمایه فرهنگی خانواده وارد تحلیل شوند به ازای هر واحد تغییر در متغیرهای مستقل به ترتیب $0/195-$ ، $0/568$ و $0/206$ واحد تغییر در متغیر وابسته قابل برآورد است. عامل سرمایه فرهنگی دانش آموز تأثیر منفی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارد. از سوی دیگر سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای در مقایسه با متغیرهای سرمایه فرهنگی دانش آموز و سرمایه فرهنگی خانواده سهم بیشتری در تبیین واریانس موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارد که آن امر به استناد مقایسه ضرایب رگرسیونی استاندارد شده (Beta) قابل بررسی است. ضرایب بتا برای متغیرهای سرمایه فرهنگی دانش آموز، سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای و سرمایه فرهنگی خانواده به ترتیب برابر است با $0/149-$ ، $0/372$ و $0/128$ که هر سه از نظر آماری معنادار هستند.

$$Zy = (سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای) 0/372 - 0/149 = (سرمایه فرهنگی دانش آموز) Zy + (سرمایه فرهنگی خانواده) 0/128$$

بحث و نتیجه گیری

در دستگاه نظری این پژوهش موفقیت تحصیلی تابعی از متغیرهای سرمایه فرهنگی دانش آموز، سرمایه فرهنگی خانواده، سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای و پایگاه اجتماعی - اقتصادی است. در باب پیامدهای یافته‌های تجربی بر تئوری این پژوهش با توجه به آنکه دانش آموزان پایگاه اجتماعی بالا و پایین از هم جدا و مورد بررسی قرار گرفته‌اند، باید گفت دانش آموزانی با پایگاه اجتماعی بالا موفقیت تحصیلی‌شان تحت تأثیر سرمایه فرهنگی نیست. برخلاف نظریه بازتولید فرهنگی بوردیو که معتقد بود سرمایه فرهنگی به وسیله پایگاه اجتماعی تعیین می‌شود و دانش آموزانی که در پایگاه اجتماعی مسلط هستند به دلیل برخوردار بودن از سرمایه فرهنگی بیشتر در امر تحصیل موفق تر هستند. بر مبنای دستاورد تجربی این پژوهش، پژوهش‌های انجام شده توسط سولیوان (۲۰۰۱)،

سوک لی^۱ و باومن^۲ (۲۰۰۶)، بارون^۳ (۲۰۰۶)، توکل (۱۳۸۹) با یافته‌های موجود همخوانی ندارند زیرا در همه پژوهش‌های مذکور سرمایه فرهنگی را مکانیزمی می‌دانند که از طریق خانواده‌هایی با پایگاه اجتماعی بالا، بر پیشرفت و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان اثر می‌گذارد.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، موفقیت تحصیلی دانش‌آموزانی با پایگاه اجتماعی پایین تابعی از بهره‌گیری هر چه بیشتر از سرمایه فرهنگی می‌باشد؛ در واقع دانش‌آموزانی طبقات پایین، موفقیت تحصیلی‌شان تحت تأثیر عامل سرمایه فرهنگی قرار دارد. با توجه به تأیید این رابطه علی در تبیین تجربی می‌توان گفت این یافته پژوهش با یافته‌های دیمجیو (۱۹۸۲، ۱۹۸۵)، تاک من^۴ (۱۹۸۷)، آفشانبرگ و ماس (۱۹۹۷)، کروک^۵ (۱۹۹۷)، نن دریک^۶ و همکاران (۲۰۰۰)، ترامونت (۲۰۱۰)، ایوانز^۷ و همکاران (۲۰۱۰)، روکسا و پارت^۸ (۲۰۱۱) همخوانی دارد؛ در واقع رابطه مذکور مدل تحرک فرهنگی دیمجیو را تأیید می‌کند. دیمجیو معتقد است که سرمایه فرهنگی به‌طور برابر برای همه سودمند است اما افرادی با پایگاه اجتماعی پایین انگیزه بالا برای سرمایه‌گذاری در سرمایه فرهنگی دارند تا ضعف نسبی خود در حوزه‌های دیگر را جبران کنند.

نتایج نشان داد که با کنترل پایگاه اجتماعی، این متغیر سهم معناداری در تبیین واریانس موفقیت تحصیلی ندارد؛ در واقع تأثیر پایگاه اجتماعی کمتر از سرمایه فرهنگی است و پایگاه اجتماعی تأثیر معناداری ندارد. نتایج به تفکیک پایگاه اجتماعی (بالا-پایین) معنادار است اما در تحلیل نهایی پایگاه اجتماعی تأثیری ندارد.

-
1. Sook Lee
  2. Bowman
  3. Barone
  4. Teachman
  5. Crook
  6. De Graaf
  7. Evans
  8. Roksa & Potter

همچنین بر اساس یافته‌های پژوهش سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای و سرمایه فرهنگی خانواده تأثیر مثبت و معناداری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد که تقریباً امری بدیهی به نظر می‌رسد، اما نتایج جالب توجه به شرح زیر می‌باشد:

با توجه به شواهد تجربی سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای نسبت به سرمایه فرهنگی خانواده و دانش‌آموز، نقش تعیین‌کننده‌ای بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. در واقع می‌توان گفت که با تقویت سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای دانش‌آموزان یعنی امکانات تفریحی- فرهنگی و فعالیت‌هایی مانند: گفتگوهای درسی و غیردرسی در مدرسه با همکلاسی‌ها و معلمین، شرکت در تورهای تفریحی، زمینه‌سازی هرچه بیشتر برای ایجاد رابطه دوستانه میان دانش‌آموزان و معلمین مدرسه؛ می‌توان زمینه‌ای را فراهم کرد که دانش‌آموزان با قرار گرفتن در این‌گونه موقعیت‌ها، منش‌ها و عادات جدیدی را کسب کنند که منجر به افزایش سرمایه فرهنگی مدرسه‌ای او و در نتیجه موفقیت تحصیلی دانش‌آموز شود این در حالی است که در مدارس بخصوص در مقطع سال چهارم دبیرستان، بیشتر به ابعاد صرفاً تحصیلی دانش‌آموزان پرداخته می‌شود در حالی که نظام آموزشی با سرمایه‌گذاری در امور فرهنگی باعث می‌شود که دانش‌آموزان در دستیابی به موفقیت تحصیلی چند گام جلوتر باشند.

در تحلیل تبیینی فرضیات، مشاهده شد که سرمایه فرهنگی در ترکیب خطی سرمایه‌های فرهنگی و پایگاه اجتماعی والدین تأثیر معناداری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد بنابراین می‌توان گفت که سرمایه فرهنگی نسبت به پایگاه اجتماعی والدین اهمیت و تأثیر بیشتری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. در بین والدین و دست‌اندرکاران نظام آموزشی این اندیشه حاکم است که موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان در گرو هزینه و تقبل مالی کلان است؛ در حالی که بر مبنای یافته‌های این پژوهش عامل پایگاه اجتماعی تأثیر زیادی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموز ندارد. در نتیجه بهتر است در برنامه‌ریزی‌های آموزشی برای موفقیت تحصیلی در کنار عوامل اقتصادی به عوامل فرهنگی نیز توجه کرد زیرا پرداختن به امور فرهنگی و برنامه‌ریزی در این زمینه، شرایط

لازم، برای تقویت سرمایه فرهنگی دانش‌آموزان را فراهم خواهد کرد. توجه به این نکته ضروری است که سرمایه‌گذاری در امور فرهنگی، از جمله سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی است که نتایج آن را در بلندمدت می‌توان مشاهده کرد. پس نباید انتظار داشت که بلافاصله با سرمایه‌گذاری در این امور، شاهد نتایج آن باشیم زیرا ثمر دهی این مهم نیازمند پروسه زمانی طولانی مدت می‌باشد.

در پایان، با توجه به این که بیشتر پژوهش‌های صورت گرفته با موضوع "رابطه سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی" با روش کمی - پیمایشی انجام شده است؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود برای بررسی این موضوع از روش‌های پژوهشی کیفی نیز استفاده شود، زیرا از این طریق می‌توان به سنجه‌ها و شاخص‌های بومی و دقیق در باب سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی دست یافت. همچنین موضوع این پژوهش را در بین دانش‌آموزان مقاطع دیگر تحصیلی و ورودی‌های پسر و دختر دانشگاه‌ها انجام شود.

منابع

- بوردیو، پیر. (۱۳۷۸)، ذوق و سرمایه فرهنگی، *مجله نامه فرهنگ*، مترجم: لیلی مصطفوی.
- توکل، محمد؛ سالم، نسرين و غلام عباس توسلی. (۱۳۸۹)، تحلیل جامعه‌شناختی دست‌یابی به فرصت‌های آموزش عالی در ایران (آزمون سرا سری ۱۳۸۴-۱۳۸۱). *دانشنامه علوم اجتماعی*، دوره ۱ شماره ۳۰.
- جانعلیزاده چوب‌بستی، حیدر؛ خوش فر، غلامرضا و مهدی سپهر. (۱۳۸۹)، در جستجوی سنجش سرمایه فرهنگی. *فصلنامه مطالعات فرهنگی و رسانه*، شماره ۲۰.
- ساعی، علی. (۱۳۸۶)، *روش تحقیق در علوم اجتماعی با رهیافت عقلانیت*

انتقادی، تهران: انتشارات سمت.

- شارع پور، محمود. (۱۳۷۷)، تئوری‌های بازتولید اجتماعی و فرهنگی در آموزش و پرورش، *فصلنامه فرهنگ عمومی*، شماره ۱۶ و ۱۷.
- کارنوی، لوین و هنری. ام لوین. (۱۳۶۷)، *بن‌بست‌های اصلاحات آموزشی*، ترجمه: محمدحسن امیر تیموری. تهران: نشر روز.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۶)، *جامعه‌شناسی*، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- نوغانی، محسن. (۱۳۸۱)، تحلیل جامعه‌شناختی موفقیت تحصیلی در ورود به آموزش عالی (مورد استان خراسان)، *رساله دکتری*. دانشگاه تربیت مدرس.

- Aschaffenburg, K. & Maas, Ineke. (1997). **Cultural and Educational Careers: The Dynamic of Social Reproduction.** *American Sociological Review*, 62, 573-587.
- Barone, Carlo. (2006). **Cultural Capital, Ambition and the Explanation of Inequalities in Learning Outcomes: A comparative Analysis.** *Sociology*, 40(6), 1039-1058
- Blasko, Z. (2003). **Reproduction or cultural mobility.** *Review of Sociology*, 9, 5-26.
- Bourdieu, P. (1986). **Distinction.** Cambridge: Polity Press.
- Crook, C. J. (1997). **Cultural Practices and Socioeconomic Attainment: The Australian Experience.** Greenwood Press, Westport, Connecticut.
- De Graaf, Nan Dirk. de Graaf, Paul M. & Kraaykamp, Gerbert. (2000). **Parental Cultural Capital and Educational Attainment in the Netherlands: A Refinement of the Cultural Capital Perspective.** *Sociology of Education*, 73, 92-111.
- DiMaggio, Paul. (1982). **Cultural Capital and Success: The Impact of**

Status Culture Participation on the Grades of U.S. High School.

American Sociological Review, Vol.47, No.2, P. 189-201.

- Evans, M.D.R. Kelley, Jonathan, Sikora, Joanna. & Treiman, Donald. J. (2010). **Family scholarly culture and educational success: Books and schooling in 27 nations.** *Research in Social Stratification and Mobility*, 28, 171–197.
- Gorge, Werner. (2004). **Cultural Capital and Social Inequality in the Life Course.** *European Sociological Review*, Volume 20, Number 4, P: 333-344.
- Kalmijn, Matthijs. & Kraaykamp, Gerbert. (1996). **Race, Cultural Capital, and Schooling: An Analysis of Trends in the United States.** *Sociology of Education*, Vol. 69, No. 1, pp. 22-34.
- Farkas, George. Grobe, Robert P. Sheehan, Daniel. & Shuan, Yuan. (1990). **Cultural Resources and School Success: Gender, Ethnicity, and Poverty Groups within an Urban School District Author.** *American Sociological Review*, Vol. 55, No. 1 (Feb. 1990).
- Lareau, Annette. & Horvat, Erin MacNamar. (1999). **Moments of Social Inclusion and Exclusion Race, Class, and Cultural Capital in Family-School Relationships.** *Sociology of Education*, Vol.72, No.1, PP.3753.
- Lareau, A.& Weininger, E. B. (2003). "Cultural capital in education research: a critical assessment". **Theory and Society** 32, 567–606.
- Mayer, Susan. E. (2010). **The relationship between income Inequality in schooling,** *Theory and research in Education*, 8(1) 5-20.
- Meier Jaeger, Mads. & Holm Anders. (2007). **Does parents' economic, cultural, and socialcapital explain the social class effect on educational attainment in the Scandinavian mobility regime?** *Social Science Research*, 36, 719-744.
- Mohar, John. & Dimaggio, Paul. (1995). **The Intergenerational**

Transmission of Cultural Capital. Research in Social Stratification and Mobility, Volume 14, pages 167-199.

- Roksa, Josipa. & Potter, Daniel. (2011). **Parenting and Academic Achievement: Intergenerational Transmission of Educational Advantage.** *sociology of Education*, 84(4), 299–321.
- Shulruf, Boaz. (2010). **Do extra-curricular activities in schools improve educational outcomes? A critical review and meta-analysis of the literature.** *Int Rev Educ*, 56:591–612.
- Sook Lee, Jung. & Bowman, Natasha K. (2006). **Parent Involvement, Cultural Capital, and the Achievement Gap among Elementary School children.** *American Educational Research Journal*, Vol.43, No.2, PP.193-218.
- Sullivan, A. (2002). **‘Bourdieu and Education: How Useful is Bourdieu’s Theory for Researchers?’**, *Netherlands Journal of Social Sciences*, 38(2): 144–66.
- Sullivan, Alices, (2001). **Cultural Capital and Educational Attainment.** *Sociology*, 893-912.
- Teachman, Jay. D. (1987). **Family Background, Educational Resources, and Educational Attainment.** *American Sociology Review*, Vol. 52, No. 4, PP. 548-557.
- Tondeur, Jo. Sinnaeve, Ilse. Houtte, Van Mieke.& Braak, Van Johan. (2010). **ICT as cultural capital: The relationship between socio-economic status and the computer-use profile of young people.** *New media and Society*, P:1-18.
- Tramonte, Lucia. Willms, J. Douglas. (2010). **Cultural Capital and It’s Effects on Education Outcomes.** *Economics of Education Review*, 29, 200-213.

مطالعه رابطه سرمایه فرهنگی خانواده ... ۲۹۳

- Wildhagen, Tina. (2010). **Capitalizing On Culture: How Cultural Capital Shapes Educational Experiences and Out Comes.** *Sociology Compass*, 519-531.